

Seletuskiri

Euroopa Parlamendi valimise seaduse muutmise seaduse (valimis- ja kandideerimisea langetamine) eelnõu juurde

1. Sissejuhatus ja seaduse eesmärk

Eesmärk on langetada aktiivse valimisõiguse (õigus valida) iga Euroopa Parlamendi valimistel 18. eluaastalt 16. eluaastale ning passiivse valimisõiguse (õigus kandideerida) iga 21. eluaastalt 18. eluaastale. Eelnõu üldine taotlus on kaasata valimis- ja kandideerimisõiguse langetamise kaudu senisest enam noori inimesi Euroopa asjade arutamisse ja otsustamisse.

Noorte aktiivne osalus demokraatlikes otsustusprotsessides, nagu Euroopa Parlamendi valimine, võimaldab eelduslikult mõjutada ka Euroopa tasandi otsuseid, mis puudutavad noorte huve, vajadusi ja tulevikku, ning julgustab neid rohkem osalema aktiivse kodanikuna ühiskonnaelus.

Euroopa Parlamendi valimise seaduse muutmise seaduse eelnõu vastuvõtmiseks on nõutav Riigikogu koosseisu häälteenus.

2. Kehtiv õigus

Põhiseadus ei reguleeri Euroopa Parlamendi valimisi. Neid valimisi reguleerib Euroopa Parlamendi valimise seadus (EPVS).

Valimisõigus. EPVS § 4 lõike 1 kohaselt on hääletamisõigus Eesti kodanikul, kes on valimiste päevaks saanud 18-aastaseks. Sama seaduse § 4 lõike 2 kohaselt on hääletamisõigus Eesti kodakondsust mitteomaval Euroopa Liidu (EL) kodanikul, kes on valimispäevaks saanud 18-aastaseks, kelle püsiv elukoht on Eestis, see tähendab, tema elukoha aadressiandmed on kantud Eesti rahvastikuregistrisse ja kellelt tema päritoluriigis ei ole hääletamisõigust ära võetud. EPVS § 39 lõige 2 näeb ette, et eelhääletamise õigus on valijate nimekirjas oleval valijal, kes sellel eelhääletamise päeval on vähemalt 18-aastane.

Kandideerimisõigus. EPVS § 4 lõike 4 kohaselt on kandideerimisõigus Eesti kodanikul, kes on valimispäeval vähemalt 21-aastane. EPVS § 4 lõike 5 kohaselt on kandideerimisõigus EL kodanikul, kes on valimispäeval 21-aastane, kelle püsiv elukoht on Eestis, see tähendab tema elukoha aadressiandmed on kantud rahvastikuregistrisse, ja kellelt tema päritoluriigis ei ole kandideerimisõigust ära võetud.

3. Eelnõu sisu

Valimisõigus. Eelnõuga soovitud eesmärgi saavutamiseks muudetakse EPVS § 4 lõige 1 ja sätestatakse, et Euroopa Parlamendi valimistel on hääletamisõigus Eesti kodanikul, kes on valimiste päevaks saanud 16-aastaseks. Lisaks muudetakse sama seaduse § 4 lõiget 2 ja nähakse ette, et hääletamisõigus on Eesti kodakondsust mitteomaval EL kodanikul, kes on valimispäevaks saanud 16-aastaseks, kelle püsiv elukoht on Eestis, see tähendab, tema elukoha aadressiandmed on kantud Eesti rahvastikuregistrisse ja kellelt tema päritoluriigis ei ole

hääletamisõigust ära võetud. Samuti muudetakse EPVS § 39 lõiget 2 ja nähakse ette, et eelhääletamise õigus on valijate nimekirjas oleval valijal, kes sellel eelhääletamise päeval on vähemalt 16-aastane.

Kandideerimisõigus. Eelnõuga soovitud eesmärgi saavutamiseks muudetakse EPVS § 4 lõiget 4 ja sätestatakse, et Euroopa Parlamendi valimistel on kandideerimisõigus Eesti kodanikul, kes on valimispäeval vähemalt 18-aastane. Lisaks muudetakse sama paragrahvi lõike 5 punkti 1, nähes ette, et kandideerimisõigus on EL kodanikul, kes on valimispäeval vähemalt 18-aastane.

4. Muudatuste põhjused ja mõjud

Euroopa Parlament on oluliseks poliitilise arutelu ja otsuste tegemise foorumiks ELi tasandil. Euroopa Parlament on ainus ELi otsevalitav institutsioon. Euroopa Parlamendi liikmed on kõikide liikmesriikide valijate poolt otse valitud, et esindada rahva huve seoses ELi õigusloomega ja tagada, et teised ELi institutsioonid toimivad demokraatlikult. Euroopa Parlament tegutseb muuhulgas kaasseadusandjana, jagades nõukoguga õigust võtta vastu ja muuta seadusandlikke ettepanekuid ning otsustada ELi eelarve üle.¹

EL lepingu artikli 2 järgi rajaneb EL sellistel väärtustel nagu inimväärikuse austamine, vabadus, demokraatia, võrdsus, õigusriik ja inimõiguste, kaasa arvatud vähemuste hulka kuuluvate isikute õiguste austamine. Demokraatia põhimõtte osaks on võimaldada laial ringil ELi liikmesriigi kodanikkonnast osaleda otsevalitava Euroopa Parlamendi valimistel (otsedemokraatia). EL toimimise lepingu artikli 165 lõike 2 kohaselt püütakse ELi tegevusega ergutada noori osalema Euroopa demokraatias, mis näitab omakorda, et noorte kaasamist ELi otsustusprotsessidesse peetakse väärtuslikuks ja oluliseks ELi toimimise aluseks.

4.1. Kavandatav muudatus: aktiivse valimisõiguse iga langetatakse Euroopa Parlamendi valimistel 18. eluaastalt 16. eluaastale

Valimisea langetamiseks sobiv vanus on ühiskondliku kokkuleppe ja poliitilise otsustuse küsimus. Kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel on hääleõiguslike valijate iga juba langetatud 16-eluaastale.² 2017. aastal oli esimest korda Eestis vähemalt 16-aastastel noortel võimalik osaleda valijatena kohalikel valimistel.³ Valimisea langetamine kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel on positiivselt noorte seas vastu võetud ja kasvatanud aktiivset elektoraati.⁴

¹ <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/et>.

² Vt põhiseaduse § 156 lõike 2 sõnastus alates 13.08.2015 ja kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduse 01.02.2016 jõustunud § 5 lõike 1 redaktsioon. Kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu (139 SE) põhjendused on leitavad seletuskirjast: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/72f7a0c3-f8c8-427d-951c-36ab54400a78>.

³ Siseministeeriumi koostatud rahvastikustatistika andmetel oli 2017. aasta kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel valijate nimekirja kantud 24 334 isikut, kes olid vanuses 16. või 17. aastat. 2021. aasta kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel oli sama vanuserühma valijaid kokku 26 813. Kättesaadav: <https://www.siseministeerium.ee/tegevusvaldkonnad/rahvastikutoimingud/rahvastikustatistika#elanike-ja-valijate->

⁴ Vt nt Eesti Noorteühenduste Liidu poolt Kantar Emorilt tellitud „Noorte valimiskäitumise uuring KOV valimiste kontekstis“ 2018. Kättesaadav: <https://enl.ee/wp-content/uploads/2018/04/uuringu-kokkuv%C3%B5te-1.pdf>.

Riigikogu valimistel seevastu on valimisõigus Eesti kodanikul, kes on valimispäevaks saanud 18-aastaseks, kuid erinevalt Euroopa Parlamendi valimistest tuleneb Riigikogu valimiste puhul valimistsensus põhiseadusest.

Puudub veenev põhjendus, miks peaks Euroopa Parlamendi valimisea, erinevalt kohaliku omavalitsuse volikogu valimisest, säilitama kõrgemana.

Vähemalt 16-aastased inimesed on ka ise huvitatud ühiskonnaelus kaasa löömisest ja saavutanud piisava haridustaseme, et mõista poliitilisi küsimusi ja nende otsuste mõju ühiskonnale. Neil on omandatud üldised teadmised demokraatia põhimõtetest ja kodanikuõigustest. Valimas käimine on kodanikuhariduslik praktiline kogemus koolis õpitud teoreetiliste taustateadmiste kõrvale.

EPVS võeti vastu 18.12.2002. a. Selle vastuvõtmisel lähtuti hääletamis- ja kandideerimisõiguse põhimõtete sisustamisel Riigikogu valimiste samadest põhimõtetest, mille puhul valimisõiguslikud on vähemalt 18-aastased kodanikud.⁵

Sellest ajast on ühiskond stabiliseerunud, edasi arenenud ja küpsenud. Küpsenud on ka noored inimesed, kes on haritumad, teadlikumad ja ühiskonna asjadest paremini informeeritud. Eelnõu algatajad leiavad, et kuna eesti rahvastik on vananemas, siis sellest tulenevalt on poliitiline kaasatus ja otsustusõigus kallutatud üha enam eaka valijaskonna poole. Seeläbi langetab üha vanem valijaskond otsuseid noorte elu puudutavates küsimustes. Algatajad usuvad, et valimisea langetamisega kaasneb noorte teemade tõusmine senisest rohkem ühiskondlikku fookusesse ja aitab parandada demograafilist tasakaalu valijaskonnas.

Muudatus võiks tuua kaasa noorte huvi kasvu poliitika ja riigi arengu suhtes. See näitab noortele praktiliselt, kuidas demokraatia tegelikkuses toimib.

Noorte kaasamine suurendab üldist valimisosalust. Kui inimesed hakkavad hääletama varases eas, on neil suurem tõenäosus aktiivselt valimas käia ka täiskasvanueas, mis tugevdab demokraatlikku protsessi.

Eelnõu algatajad leiavad, et 16-aastased noored on küpsed Euroopa otsuste tegemisel kaasa rääkima.

Paljud olulised õigused-kohustused antakse noortele enne 18. eluaastat. Nii näiteks saab 14-aastast võtta vastutusele tehtud väär- või kuriteo eest; perekonnaseaduse § 1 lõike 3 kohaselt võib kohus alaealise teovõime laiendamise sätete kohaselt laiendada vähemalt 15-aastaseks saanud isiku teovõimet nende toimingute tegemiseks, mis on vajalikud abielu sõlmimiseks ning abieluga seotud õiguste teostamiseks ja kohustuste täitmiseks; 16-aastane isik võib taotleda B-kategooria (auto) piiratud juhilube. Ka petitsiooniõigus on antud vähemalt 16-aastastele isikutele.⁶

⁵ Vt Euroopa Parlamendi valimise seaduse eelnõu (906 SE) seletuskirja. Selles ei selgitatud, miks valimisõiguslikud saavad olla vaid vähemalt 18-aastased isikud. Kätesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b3249dd6-569b-3149-8a21-495238f545f2/euroopa-parlamendi-valimise-seadus>.

⁶ St kollektiivne pöördumine märgukirjale ja selgitustaotlusele vastamise ning kollektiivse pöördumise esitamise seaduse tähenduses. Kollektiivse pöördumisega saab parlamendile teha ettepaneku, kuidas muuta kehtivat regulatsiooni või ühiskonnaelu paremini korraldada. Pöördumisele on vaja koguda vähemalt 1000 Eesti kodaniku toetusallkirja.

Sihtrühm

Siseministeeriumi statistika järgi oli 2021. a kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel 16-17-aastaste valijate nimekirjas 26 813 isikut, mis moodustas hääleõiguslike elanike koguarvust u 2,5 protsenti. Pabersedelil hääletas nimetatud vanuserühmast 6440 valijat. Arvestades, et elektrooniliselt hääletanud oli kokku umbes 47% hääletajatest, siis võib eeldada, et samas suurusjärgus, või noorte IT-teadlikkust arvestades veelgi rohkem, võis olla ka elektrooniliselt hääletanud noori. Seega 14 000-15 000 valija lisandumine Euroopa Parlamendi valimistel on võimalik.⁷

2021. a kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel osales 54,7% hääleõiguslikest elanikest. 2017. a volikogu valimistel 53,3%.

Avalduv mõju

Valimisea langetamine võimaldab kõrgeimat riigivõimu teostada laiemal ühiskonnagrupil. Kodanikuõiguste tagamine vähemalt 16-aastastele inimestele aitab tagada ühiskonnaelus kaasa rääkimisel võrdsemad võimalused. Hääleõigust on loetud ka üheks poliitiliseks põhiõiguseks.

Valimisprotsessi kaasamine võib aidata parandada noorte n-õ poliitilist kirjaoskust ja teadlikkust, kuna nad peavad mõtlema poliitikate ja kandidaatide üle ning jälgima avalikke arutelusid.

Euroopa Parlamendi valimisea langetamine aitab noorte huve paremini arvestada. Noored inimesed puutuvad sageli kokku küsimustega, mis mõjutavad otseselt nende haridust, tulevikuvõimalusi ja keskkonda. Nende kaasamine valimisprotsessi võib tagada, et nende häälel on õiglane kaal ja et poliitikud võtavad Eesti huvide esindamisel rohkem arvesse noorte huve ja see viib parimate lahenduste leidmiseni.

Eelnõu elluviimisega kaasnevaks tõenäoliseks positiivseks mõjuks saab lugeda ka noorte pikaajalise kodanikuaktiivsuse tõusu. Kui noored saavad varakult kogeda valimiste olulisust ja näha, kuidas nende hääl mõjutab poliitikat, on suurem tõenäosus, et nad jäävad ka hilisemas elus aktiivseteks kodanikeks, mis omakorda aitab kaasa sidusama ühiskonna tekkele.

Noorte kaasamine valimisprotsessi võib aidata neil arendada kriitilist mõtlemist, analüütilisi oskusi ja aktiivset kodanikurolli, julgustades neid rohkem osalema kodanikualgatustes ja ühiskondlikus tegevuses.

Eelnõu algatajad leiavad, et kuna Eesti on avatud, kaasav, noortemeelne ja innovaatiline riik, kes läheb kiiresti kaasa ühiskonnas toimuvate arengutega, siis eeltoodud argumente arvestades on põhjendatud ka Euroopa Parlamendi valimistel noorte huve arvestades valimisea langetamine.

Negatiivseid tagajärgi kaalutletud valimisea langetamisel ei ole ette näha.

⁷ Kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel saavad hääletada ka välismaalased, kes elavad Eestis pikaajalise elaniku elamisloa või alalise elamisõiguse alusel. Euroopa Parlamendi valimistel saavad hääletada Eesti kodanikud ja Euroopa Liidu kodanikud. Seega on ilmselt Euroopa Parlamendi valimistel nimetatud võrreldav noorte arv veidi väiksem.

Välisriikide praktika⁸

Belgias langetati 2022. aastal vastu võetud seadusega Euroopa Parlamendi valimistel valimisea alampiir 16 aastale. Eialgu said 16- ja 17-aastased noored hääleõiguse alles pärast taotluse esitamist oma elukohajärgsele kohalikule omavalitsusele. Kuid 20. juulil 2023 leidis Belgia konstitutsioonikohus, et selline lisanõue on põhiseadusega vastuolus, mistõttu valimisea alampiir on nüüd vähemalt 16 aastat ilma lisanõueteta. Valimisea langetamine lisab Belgias ligikaudu 270 000 noort hääletajat, sealjuures on valimine riigis kohustuslik.

Saksamaal langetati 2023. aasta alguses vastu võetud seadusega Euroopa Parlamendi valimistel valimisea alampiiri 18-lt 16-le aastale. Saksamaa Liidupäeva koalitsiooni kuuluvad fraktsioonid märkisid eelnõu seletuskirjas, et senine valimisea alampiir lükkab kõrvale noored, kes suudavad ja soovivad võtta vastutuse ühiskonnas ja kaasa lüüa poliitilises protsessis. Samas on praegu demokraatliku otsustusprotsessi keskmes teemad (kliimakaitse, sotsiaalkindlustus, riiklike investeeringute prioriteedid, interneti reguleerimine jpm), mis mõjutavad eelkõige noorte põlvkonda. Lisaks vastab valimisea langetamine ka Euroopa tasandil toimuvatele arengutele.

2018. aastal on **Malta** põhiseadusega kehtestatud standardseks valimisea alampiiriks 16 aastat, sealhulgas Euroopa Parlamendi valimistel. **Kreekas** on valimiseaks määratud vähemalt 17 aastat. 2007. aastal kehtestas **Austria** oma standardseks valimisea alampiiriks 16 aastat.

Kõikides teistes liikmesriikides on Euroopa Parlamendi valimistel valimisea alampiir 18 aastat.⁹

4.2. Kavandatav muudatus: passiivse valimisõiguse (kandideerimisõigus) iga langetatakse Euroopa Parlamendi valimistel 21. eluaastalt 18. eluaastale

Kandideerimisea langetamiseks sobiv vanus on ühiskondliku kokkuleppe ja poliitilise otsustuse küsimus.

Kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel on kandideerimisõigus igal hääleõiguslikul Eesti kodanikul ja Euroopa Liidu kodanikul, kes on kandidaatide registreerimise viimaseks päevaks saanud 18-aastaseks.

Riigikogu valimistel on kandideerimisõigus Eesti kodanikul, kes kandidaatide registreerimise viimaseks päevaks on saanud 21-aastaseks, kuid erinevalt Euroopa Parlamendi valimistest tuleneb Riigikogu valimiste puhul valimistsensus põhiseadusest.

Puudub veenev põhjendus, miks peaks Euroopa Parlamenti kandideerimisiga, erinevalt kohaliku omavalitsuse volikogu valimistest, säilitama kõrgemana.

18-aastane isik on Eesti õiguse kohaselt (tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 15 lõige 1) täieliku teovõimega isik ehk täisealine. Tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 8 lõike 1 järgi on füüsilise isiku teovõime võime iseseisvalt teha kehtivaid tehinguid. See tähendab ka eeldust, et isikul on võime oma tegudest aru saada ja neid juhtida. Täisealine isik on piisavalt küps ka poliitilisi valikuid langetama ja lööma kaasa kandideerijana valimistel.

⁸ Vt [Riigikogu Kantselei teemaleht](#).

⁹ [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/749767/EPRS_ATA\(2023\)749767_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/749767/EPRS_ATA(2023)749767_EN.pdf)

EPVS võeti vastu 18.12.2002. a. Selle vastuvõtmisel lähtuti hääletamis- ja kandideerimisõiguse põhimõtete sisustamisel Riigikogu valimiste samadest põhimõtetest, mille puhul kandideerimisõiguslikud on vähemalt 21-aastased Eesti või EL kodanikud.¹⁰ Sellest ajast on ühiskond stabiliseerunud, edasi arenenud ja küpsenud. Küpsenud on ka noored inimesed, kes on haritumad, teadlikumad ja ühiskonna asjadest paremini informeeritud.

Objektiivse demograafilise protsessi mõjul meie ühiskond vananeb. Seetõttu on poliitiline otsustusõigus kallutatud üha enam eaka parlamendi koosseisu poole. Seeläbi langetab üha vanem Euroopa Parlamendi koosseis otsuseid noorte elu puudutavates küsimustes.

Avaldub mõju

Algatajad usuvad, et kandideerimise langetamisega kaasneb noorte teemade tõusmine senisest rohkem ühiskondlikku fookusesse ja aitab parandada demograafilist tasakaalu otsustajate ringis. Sellest tulenevalt tuleks anda noortele avaramad võimalused elukeskkonna kujundamises kaasa rääkida.

Muudatus võiks tuua kaasa noorte huvi kasvu Euroopa Liidu arengu ja poliitika suhtes. Kandideerimise langetamine võimaldab EL tasandil võimu teostada laiemal ühiskonnagrupil. Kandideerimisõiguse tagamine vähemalt 18-aastastele isikutele aitab tagada ühiskonnaelus kaasa rääkimisel võrdsemaid võimalusi.

Kandideerimisõigusliku ea langetamine võib aidata parandada ühiskondlikult aktiivsete noorte n-õ poliitilist kirjaoskust ja teadlikkust, kuna nad peavad mõtlema poliitikate ja valimisplatvormide kujundamise üle ning osalema ja jälgima avalikke arutelusid.

Samuti saavad noored juba varakult ka erakonna töös osalemise kogemuse.¹¹ Euroopa Parlamendi valimistel nimelt võib osaleda erakond, kes on mittetulundusühingute ja sihtasutuste registris kandidaatide registreerimiseks esitamise viimasel päeval (EVPS § 25 lõige 1), esitades kandidaatide registreerimiseks esitamisel erakonna volitatud esindajate nimed arvestusega, et erakond võib volitada ennast esindama kuni kaks isikut (EVPS § 25 lõiked 4 ja 6).

Euroopa Parlamenti kandideerimise langetamine aitab noorte huve paremini arvestada. Noored inimesed puutuvad sageli kokku küsimustega, mis mõjutavad otseselt nende haridust, tulevikuvõimalusi ja keskkonda. Nende kaasamine kandideerimisprotsessi võib tagada, et nende häälel on õiglane kaal ja et Eesti huvide esindamisel võetakse rohkem arvesse noorte huve ja see viib parimate lahenduste leidmiseni.

Eelnõu elluviimisega kaasnevaks tõenäoliseks positiivseks mõjuks saab lugeda ka noorte pikaajalise kodanikuaktiivsuse tõusu. Kui noored saavad varakult kogeda valimiste olulisust ja näha, kuidas nende kandideerimine ja esitatud sõnumid mõjutavad Euroopa Parlamenti valitud

¹⁰ Vt Euroopa Parlamendi valimise seaduse eelnõu (906 SE) seletuskirja. Selles ei selgitatud, miks kandideerimiskõlblikud saavad olla vaid vähemalt 21-aastased isikud, kuid mitte täisealiseks saanud vähemalt 18-aastased kodanikud: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b3249dd6-569b-3149-8a21-495238f545f2/euroopa-parlamendi-valimise-seadus>.

¹¹ Erakonnaseaduse § 5 lõike 1 kohaselt võib erakonna liikmeks olla vähemalt 18-aastane teovõimeline Eesti kodanik. Erakonna liikmeks võib olla ka vähemalt 18-aastane teovõimeline Euroopa Liidu kodanik, kes ei ole Eesti kodanik, kuid kes elab püsivalt Eestis. Üheaegselt võib kuuluda ainult ühte Eestis registreeritud erakonda.

esindajate poliitikat, on suurem tõenäosus, et nad jäävad ka hilisemas elus aktiivseteks kodanikeks, mis omakorda aitab kaasa sidusama ühiskonna tekkele.

Noorte kaasamine kandidaadina valimisprotsessi võib aidata neil arendada kriitilist mõtlemist, argumenteerimis- ja analüütilisi oskusi ning aktiivset kodanikurolli, julgustades neid ka edaspidi rohkem osalema poliitilistes ja kodanikualgatustes, erakondlikus ning ühiskondlikus tegevuses.

Eelnõu algatajad leiavad, et kuna Eesti on avatud, kaasav, noortemeelne ja innovaatiline riik, kes läheb kiiresti kaasa ühiskonnas toimuvate arengutega, siis eeltoodud argumente arvestades on põhjendatud ka Euroopa Parlamendi valimistel noorte huve arvestades kandideerimisea langetamine.

Negatiivseid tagajärgi kaalutletud kandideerimisea langetamisel ei ole ette näha.

Välisriikide praktika¹²

Kandideerimisea alampiir on liikmesriigiti väga erinev – alates 18 eluaastast (enamikus riikides) kuni 25 eluaastani (Itaalia ja Kreeka). Täpsemalt näevad 15 liikmesriigi reeglid kandideerimisõiguse ette vähemalt 18-aastastele, üheksa liikmesriiki (Bulgaaria, Eesti, Iirimaa, Küpros, Leedu, Läti, Poola, Slovakkia ja Tšehhi) vähemalt 21-aastastele, üks liikmesriik (Rumeenia) vähemalt 23-aastastele ning kaks liikmesriiki (Itaalia ja Kreeka) vähemalt 25-aastastele.

2021. aastal vastu võetud seadusega langetas Belgia Euroopa Parlamendi valimistel kandideerimisea alampiiri 21-lt eluaastalt 18-le eluaastale ja uusi reegleid kohaldatakse 2024. aasta valimistel.

Seega on enamikus riikides Euroopa Parlamendi valimistel kandideerimisiga 18. eluaastat ning riigid, kellel on kõrgem kandideerimisiga, liiguvad selle alandamise suunas.¹³

5. Muudatuste vastavus Euroopa Liidu õigusele

Euroopa Parlamendi valimise kord on reguleeritud nõukogu otsusega 76/787/ESTÜ, EMÜ, Euratom ning sellele otsusele lisatud Euroopa Parlamendi liikmete valimist otsestest ja üldistel valimistel käsitleva aktiga (2020/2220(INL)),¹⁴ millega on määratud muuhulgas kindlaks Euroopa Parlamendi valimistel proportsionaalse esindatuse põhimõtte, samuti Euroopa Parlamendi liikme mandaadiga kokkusobimatud ametikohad. Aktiivse ja passiivse valimisõiguse ea alampiiri see akt ei sätesta. Need küsimused jäeti liikmesriikide siseriiklike õigusaktide reguleerida.

Samas on Euroopa Parlament soovitanud oma 26.11.2020. a Euroopa Parlamendi valimiste kokkuvõttes¹⁵, et valimisprotsessi parandamiseks tuleks Euroopa tuleviku konverentsil arutada ühtlustatud standardeid kandideerimis- ja hääletamisõiguse kohta.

¹² Vt Riigikogu [Kantselei](#) temaleht

¹³ [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/749767/EPRS_ATAG\(2023\)749767_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/749767/EPRS_ATAG(2023)749767_EN.pdf)

¹⁴ Vt [European Electoral Act](#).

¹⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:52020IP0327&qid=1680612636535>

03.05.2022. a esitas Euroopa Parlament ettepaneku¹⁶ võtta vastu nõukogu määrus Euroopa Parlamendi liikmete valimise kohta otsestel ja üldistel valimistel, millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu otsus 76/787/ESTÜ, EMÜ, Euratom ning sellele otsusele lisatud Euroopa Parlamendi liikmete valimist otsestel ja üldistel valimistel käsitlev akt (2020/2220(INL)). Selle ettepaneku üheks eesmärgiks on kehtestada kandideerimisõiguse ja hääleõiguse jaoks ühtlustatud vanusepiir kõikides liikmesriikides ning kehtestada hääleõiguslikuks vanuse alampiiriks 16 aastat, ilma et see piiraks kehtivat põhiseaduslikku korda, millega kehtestatakse hääleõigusliku vanuse alampiiriks 18 või 17 aastat. Kandidaadi vanuse alampiiriks tuleks seada 18 eluaastat. Ettepaneku punktis 17 märgitakse, et aktiivse ja passiivse valimisõiguse kasutamise vanuse alampiir on liikmesriigiti erinev, olles vahemikus 16–18 eluaastat. Kogu liidus tuleks kehtestada ühtne hääletamis- ja kandideerimisiga, et tagada võrdsus ja vältida diskrimineerimist kõige olulisemate kodaniku- ja poliitiliste õiguste kasutamise võimaldamisel. Eesti leidis, et valimistega seonduvad aspektid on olnud traditsiooniliselt liikmesriikide pädevusse kuuluvad küsimused. Eesti toetas jätkuvalt lähenemist, mille kohaselt iga liikmesriik otsustaks siseriikliku poliitilise ja ühiskondliku diskussiooni tulemusena valimisega seonduvaid küsimusi selles konkreetses riigis.¹⁷ 2024. a märtsi seisuga on ettepanek siiani nõukogus arutusel.

Seega on eelnõu kooskõlas ülalnimetatud Euroopa Liidu ettepanekuga osas, mis puudutab Euroopa Parlamendi valimistel hääleõigusliku vanuse alampiiriks 16. eluaasta seadmist ja kandideerimise alampiiriks 18. eluaasta seadmist, tulenevalt Euroopa Liidu üldisest suundumusest noorte suuremale kaasamisele.

ELi kodanikud, eelkõige nooremad põlvkonnad, tunnevad Euroopa integratsiooni arengu vastu üha suuremat huvi, nagu näitavad ka 9. märtsi 2021. aasta Eurobaromeetri eriuuringu tulemused.¹⁸ Noored väärtustavad kõrgelt ELi vaba liikumise põhimõtet, õigusriigi, demokraatia ja inimõiguste austamist. Noortele on kõige südamelähedasemateks teemadeks keskkonnaga seonduv, digitaliseerimine, samuti inimõiguste kaitse ja võrdõiguslikkus, mis on vähem prioriteetsed teemad vanema elanikkonnarühma seas.¹⁹ Seega aitab vähemalt 16-aastastele noortele hääletamisõiguse andmine ning vähemalt 18-aastastele noortele kandideerimisõiguse andmine kaasa, et asjakohased sõnumid ja poliitikad leiavad ka Euroopa Parlamendi aruteludes laialdasemat ja sisulisemat käsitlemist.

6. Eelnõu terminoloogia

Eelnõus ei ole kasutatud uusi, vähetuntud ega võõrkeelseid termineid.

7. Seaduse rakendamiseks vajalikud kulutused

Seaduse rakendamisega kaasneb esmavalijate teavituskampaania kulu. 2017. aastal kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel korraldas riigi valimisteenistus eraldi teavituskampaania 16-

¹⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:52022AP0129&qid=1680612693348>

¹⁷ [Eesti seisukohad](#) Euroopa Parlamendi 3. mai 2022 seadusandliku resolutsiooni ettepaneku kohta võtta vastu nõukogu määrus Euroopa Parlamendi liikmete valimise kohta otsestel ja üldistel valimistel, millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu otsus 76/787/ESTÜ, EMÜ, Euratom ning sellele otsusele lisatud Euroopa Parlamendi liikmete valimist otsestel ja üldistel valimistel käsitlev akt (2020/2200(INL)). Seletuskiri Vabariigi Valitsuse otsuse juurde p 5.2 (lk 6).

¹⁸ Eurobaromeetri eriuuring „Desk Research. European Youth in 2021“. <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2021/youth-in-europe-2021/european-youth-2021-report1-en.pdf>.

¹⁹ Vt Eurobaromeetri eriuuringu lk 7 ja 8.

17-aastastele valijatele. Selle eelarve oli 12 000 eurot. Järgmistel Euroopa parlamendi valimistel 2029. aastal võib esmavalijate teavituskampania kulu ulatuda ca 30 000 eurole.

Lisaks kaasneb Siseministeeriumile lisanduvate paberil täiendavate valija teabelehtede trükkimise ja saatmise kulu.

8. Seaduse jõustumine

Seadus jõustub 2025. aasta 1. jaanuaril. Seda rakendatakse esmakordselt 2029. a Euroopa Parlamendi valimisel.

Algatavad Riigikogu liikmed 10.04.2024.

Algatajad:

Enn Eesmaa, Irja Lutsar, Tanel Kiik, Kristo Enn Vaga, Raimond Kaljulaid, Annely Akkermann, Helmen Kütt, Igor Taro, Priit Lomp, Toomas Uibo, Kalev Stoicescu, Marek Reinaas, Lauri Hussar, Õnne Pillak, Anti Haugas, Liisa-Ly Pakosta, Eero Merilind, Toomas Kivimägi, Anti Allas, Karmen Joller, Züleyxa Izmailova, Tarmo Tamm, Reili Rand, Andre Hanimägi, Tõnis Mölder, Peeter Tali, Hanah Lahe, Erkki Keldo, Maria Jufereva-Skuratovski, Eerik-Niiles Kross, Margit Sutrop, Pipi-Liis Siemann, Luisa Rõivas, Kristina Šmigun-Vähi, Mati Raidma, Andres Sutt, Andrus Seeme, Katrin Kuusemäe, Liina Kersna, Mario Kadastik, Yoko Alender, Tanel Tein, Juku-Kalle Raid, Tiit Maran, Jaak Aab